

Константинов С. Ф.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та міжнародного права
Юридичного інституту
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0003-1192-2345

АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНЕ ПРАВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. У поданому матеріалі досліджується адміністративно-деліктне право як ключовий інструмент забезпечення державної безпеки, особливо в умовах воєнного стану. Акцент зроблено на актуальності цієї галузі права в сучасних умовах збройної агресії проти України, коли державі необхідно швидко реагувати на порушення правопорядку, забезпечувати мобілізаційну готовність, охороняти стратегічні об'єкти та підтримувати внутрішню стійкість суспільства. В роботі підкреслюється, що адміністративно-деліктне право виконує комплексні функції: регулятивну, превентивну та каральну, які спрямовані на підтримання дисципліни, забезпечення правопорядку, охорону публічної безпеки, захист обороноздатності держави та стабілізацію управлінських процесів.

Аналізуються нормативно-правові підстави адміністративної відповідальності у воєнний час, включаючи Конституцію України, Закон «Про правовий режим воєнного стану», Кодекс України про адміністративні правопорушення та спеціальні закони у сфері оборони і національної безпеки. Розкрито інституційний рівень реалізації адміністративно-деліктного права, що передбачає злагоджену взаємодію центральних органів виконавчої влади, органів сектору безпеки і оборони, державної служби з надзвичайних ситуацій, місцевих адміністрацій та органів територіальної оборони. Особлива увага приділяється процедурно-правовому рівню, що охоплює виявлення, документування та розслідування правопорушень, застосування адміністративних стягнень, контроль за виконанням рішень, а також профілактичні заходи і оцінку ефективності правозастосовчої практики.

Підкреслюється, що адміністративно-деліктне право у воєнний час відрізняється оперативністю та доступністю, що робить його критично важливим механізмом швидкого реагування на загрози державній безпеці. Превентивна функція спрямована на запобігання правопорушень через роз'яснювальну роботу, моніторинг дотримання правил та підготовку системи швидкого реагування. Каральна функція забезпечує притягнення до відповідальності осіб, які порушують правила воєнного стану або загрожують безпеці держави, з можливістю накладення штрафів, конфіскації предметів, тимчасового обмеження прав або інших адміністративних заходів. Регулятивна функція полягає у встановленні чітких правил поведінки для населення, організації діяльності органів влади та координації дій між центральними і місцевими структурами для забезпечення стабільності суспільних процесів.

Ключові слова: адміністративно-деліктне право, інструменти забезпечення державної безпеки.

Konstantinov S. F. Administrative-delict law as a tool for ensuring state security

Abstract. The presented material examines administrative tort law as a key tool for ensuring state security, especially in conditions of martial law. The emphasis is on the relevance of this branch of law in the modern conditions of armed aggression against Ukraine, when the state needs to quickly respond to violations of law and order, ensure mobilization readiness, protect strategic objects and maintain the internal stability of society. The work emphasizes that administrative tort law performs complex functions: regulatory, preventive and punitive, which are aimed at maintaining discipline, ensuring law and order, protecting public safety, protecting the defense capability of the state and stabilizing management processes.

The normative and legal grounds for administrative liability in wartime are analyzed, including the Constitution of Ukraine, the Law «On the Legal Regime of Martial Law», the Code of Ukraine on Administrative Offenses and special laws in the field of defense and national security. The institutional level of implementation of administrative tort law is revealed, which involves coordinated interaction of central executive bodies, security and defense sector bodies, state emergency service, local administrations and territorial defense bodies.

Particular attention is paid to the procedural and legal level, which includes the detection, documentation and investigation of offenses, the application of administrative penalties, control over the implementation of decisions, as well as preventive measures and assessment of the effectiveness of law enforcement practice. It is emphasized that administrative tort law in wartime is distinguished by its efficiency and accessibility, which makes it a critically important mechanism for rapid response to threats to state security. The preventive function is aimed at preventing offenses through explanatory work, monitoring compliance with the rules and preparing a rapid response system. The punitive function ensures the prosecution of persons who violate the rules of martial law or threaten the security of the state, with the possibility of imposing fines, confiscation of objects, temporary restriction of rights or other administrative measures. The regulatory function consists in establishing clear rules of conduct for the population, organizing the activities of government bodies and coordinating actions between central and local structures to ensure the stability of social processes.

Key words: *administrative tort law, instruments for ensuring state security.*

Постановка проблеми. Функціонування держави у воєнний час зумовлює необхідність удосконалення правових механізмів забезпечення державної безпеки, одним із яких є адміністративно-деліктне право. Ця галузь виступає важливим інструментом державного впливу на суспільні відносини, спрямованим на запобігання та припинення правопорушень, підтримання правопорядку і дисципліни, а також забезпечення стабільності управлінських процесів.

У сучасних умовах збройної агресії проти України адміністративно-деліктне право набуває нового змісту, оскільки покликане забезпечувати не лише традиційні завдання охорони громадського порядку, а й більш широкі функції – підтримання внутрішньої стійкості держави, захисту обороноздатності, публічної безпеки, прав і законних інтересів громадян. Метою цієї наукової доповіді є розкриття ролі адміністративно-деліктного права у системі забезпечення державної безпеки, аналіз наукових підходів до його функціонування у воєнний час, а також визначення організаційно-правових механізмів, які забезпечують ефективність цієї системи.

Метою статті є визначення місця та ролі адміністративно-деліктного права в системі забезпечення безпеки держави

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова розробка проблем адміністративно-деліктного права в Україні має глибоке теоретичне підґрунтя. У працях В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, О.В. Кузьменко, В.К. Колпакова, І.П. Голосніченка, С.Г. Стеценка та інших дослідників сформульовано основні підходи до визначення сутності адміністративного правопорушення, адміністративної відповідальності та механізмів її реалізації [1–5].

У післявоєнний період значна увага приділяється дослідженню адміністративно-деліктних відносин у контексті забезпечення національної безпеки, охорони публічного порядку, діяльності військових адміністрацій та органів сектору безпеки і оборони. У цьому напрямі особливо помітними є праці С.М. Гусарова, Т.О. Коломоєць, О.В. Дьяченко, які розглядають адміністративно-правові засоби реагування на загрози державній безпеці [6–8]. Сучасні дослідження (2022–2025 рр.) підкреслюють, що адміністративно-деліктне право у воєнний час має виконувати не лише каральну, а й превентивну, стабілізаційну та регулятивну функції [9–10]. Це означає, що норми адміністративного права спрямовуються на зміцнення дисципліни, підвищення ефективності державного управління, мінімізацію деструктивних проявів у суспільстві та формування культури безпеки.

Виклад основного матеріалу. Адміністративно-деліктне право являє собою підгалузь адміністративного права, яка регулює відносини, пов'язані з виявленням, розслідуванням та притягненням до адміністративної відповідальності за порушення норм публічного права. Сутність цієї галузі полягає у поєднанні карального, превентивного та регулятивного впливу на суб'єктів адміністративних відносин. У науковій літературі адміністративно-деліктне право визначається як інструмент державного примусу, що спрямований на охорону публічного порядку, захист прав і свобод людини, власності, довкілля, а також конституційного ладу [1,3,5]. В умовах воєнного стану функції цієї галузі права набувають особливої значущості, оскільки охоплюють: захист державного суверенітету та територіальної цілісності; забезпечення

мобілізаційної готовності та обороноздатності; підтримання дисципліни та правопорядку у цивільному та військовому середовищі; контроль за дотриманням режиму надзвичайного або воєнного стану, включно з обмеженнями на пересування, комендантською годиною, світломаскуванням та використанням ресурсів. Важливою особливістю адміністративно-деліктного права є його доступність та оперативність. На відміну від кримінального права, яке передбачає тривалі процедури досудового розслідування та судового розгляду, адміністративні заходи можуть застосовуватися негайно, що є критично важливим у воєнних умовах. Принципи, на яких базується адміністративно-деліктне право: законність, співмірність, об'єктивність і неупередженість, превентивність.

Воєнний стан суттєво трансформує правові відносини у суспільстві, що накладає нові вимоги на систему адміністративно-деліктного права. В умовах воєнної агресії державі необхідно швидко реагувати на порушення правопорядку, забезпечувати мобілізаційну готовність, охороняти стратегічні об'єкти та забезпечувати внутрішню безпеку. Це зумовлює особливу значущість адміністративно-деліктного права, яке виконує комплексні функції: регулятивну, превентивну та каральну.

Регулятивна функція передбачає організацію і впорядкування суспільних відносин відповідно до вимог воєнного стану. До основних аспектів регулятивної функції належать:

- встановлення чітких правил поведінки для населення та суб'єктів господарської діяльності;

- визначення порядку використання ресурсів, доступу до стратегічних об'єктів та обмеження пересування;

- регулювання діяльності органів влади та військових адміністрацій у межах їх повноважень;

- координація дій між центральними і місцевими органами виконавчої влади з метою забезпечення стабільності суспільних процесів.

Превентивна функція спрямована на попередження правопорушень, мінімізацію ризиків для державної безпеки та забезпечення належного рівня дисципліни серед населення

та державних службовців. Основні інструменти превентивної функції:

- проведення роз'яснювальної роботи серед населення щодо правил поведінки під час воєнного стану;

- попередження порушень через моніторинг дотримання законів і нормативних актів;

- застосування профілактичних адміністративних заходів до суб'єктів, що перебувають у групі ризику (наприклад, за недотримання комендантської години, світломаскування, правил евакуації);

- підготовка системи швидкого реагування на порушення, що дозволяє зменшити шкоду та запобігти ескалації кризових ситуацій.

Каральна функція передбачає реагування на адміністративні правопорушення, пов'язані із загрозою безпеці держави. Це включає:

- застосування адміністративних стягнень за порушення правил воєнного стану, комендантської години, обмежень пересування та користування ресурсами;

- накладення штрафів, конфіскацію предметів, тимчасове обмеження прав або інших заходів адміністративного впливу;

- притягнення до відповідальності посадових осіб, які недбало виконують обов'язки, що загрожують безпеці держави;

- координацію з правоохоронними органами для швидкого розгляду випадків серйозних порушень.

Особлива увага приділяється швидкій комунікації та координації між різними органами влади:

- центральними органами виконавчої влади; правоохоронними структурами (Національна поліція, Національна гвардія, Служба безпеки України);

- органами місцевого самоврядування та військовими адміністраціями.

Ефективна координація передбачає:

- створення міжвідомчих штабів для моніторингу ситуації в реальному часі;

- використання сучасних технологій для збору, аналізу та обробки інформації про правопорушення;

- оперативне прийняття рішень щодо застосування адміністративних заходів;

- обмін досвідом та інформацією між регіонами та центральними органами для забез-

печення уніфікованої правозастосовчої практики.

На практиці функціонування адміністративно-деліктного права у воєнний час включає:

контроль за дотриманням правил пересування та комендантської години;

нагляд за забезпеченням безпеки критичних об'єктів (енергетика, транспорт, комунікації);

профілактику адміністративних правопорушень серед військовослужбовців та цивільного населення;

швидке реагування на інциденти, що загрожують безпеці, та оцінку ефективності прийнятих заходів.

Таким чином, функціонування адміністративно-деліктного права у воєнний час забезпечує комплексний підхід до захисту державної безпеки, підтримання дисципліни та стабільності суспільних відносин, поєднуючи превентивні, регулятивні та каральні механізми у рамках оперативної взаємодії органів влади.

Організаційно-правові механізми адміністративно-деліктного права у воєнний час є системою взаємопов'язаних заходів, спрямованих на ефективне реагування держави на правопорушення, що загрожують безпеці та стабільності суспільства. Вони включають три основні рівні: нормативно-правовий, інституційний та процедурно-правовий, кожен з яких виконує специфічні функції у забезпеченні державної безпеки.

Нормативно-правовий рівень передбачає наявність і застосування законів, кодексів та підзаконних актів, що визначають правові підстави для здійснення адміністративних заходів у надзвичайних умовах. Його основна функція – створення юридичної основи для діяльності органів влади, забезпечення законності та правової визначеності.

До ключових нормативно-правових актів належать:

Конституція України – гарант прав і свобод людини та громадянина, що визначає межі та обмеження державних повноважень у воєнний час, включаючи забезпечення прав на життя, безпеку, свободу пересування та інформацію.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» – встановлює процедури запровадження воєнного стану, права і обов'язки органів влади та населення, регламентує застосування обмежувальних заходів, таких як комендантська година, контроль за пересуванням, евакуація населення, охорона стратегічних об'єктів.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) – визначає види адміністративних правопорушень, адміністративні стягнення та процедури притягнення до відповідальності, що застосовуються у сфері безпеки та оборони.

Закони у сфері оборони та національної безпеки – регулюють діяльність силових структур, порядок мобілізації, захист державних та стратегічних об'єктів, заходи контролю за дотриманням норм безпеки.

Нормативно-правовий рівень забезпечує правову визначеність, чітко окреслює компетенцію органів влади, підстави для застосування адміністративних заходів і гарантує захист прав людини навіть в умовах воєнного стану.

Інституційний рівень включає структурну взаємодію органів влади, які беруть участь у запобіганні та реагуванні на адміністративні правопорушення, що можуть загрожувати державній безпеці. Координація та взаємодія на цьому рівні забезпечують оперативність реагування та ефективність управлінських рішень. Основні учасники:

Центральні органи виконавчої влади – забезпечують розробку стратегій та методик застосування адміністративних заходів у сфері безпеки, контролюють дотримання законів на загальнодержавному рівні.

Органи сектору безпеки і оборони – включають Національну поліцію, Національну гвардію та Службу безпеки України. Вони здійснюють оперативне реагування на правопорушення, пов'язані з охороною публічного порядку, захистом державних об'єктів і територіальної цілісності.

Державна служба з надзвичайних ситуацій – відповідає за превентивні та аварійно-рятувальні заходи, забезпечує контроль за дотриманням правил безпеки в умовах воєнного стану.

Місцеві адміністрації та органи територіальної оборони – координують дії на регіональному рівні, забезпечують виконання наказів та рекомендацій центральних органів, проводять профілактичну роботу серед населення.

Ефективність інституційного рівня залежить від злагодженості дій органів влади, чіткого розподілу повноважень, а також оперативного обміну інформацією між центральними та місцевими структурами.

Процедурно-правовий рівень визначає конкретні дії органів влади щодо застосування адміністративно-деліктних заходів і реалізує правові засади, закріплені на нормативно-правовому рівні. Основні елементи процедурно-правового рівня:

Виявлення та документування порушень – моніторинг суспільних відносин, фіксація порушень норм безпеки, складання протоколів та актів.

Проведення перевірок і розслідувань – збирання доказової бази, встановлення обставин правопорушень, взаємодія з правоохоронними органами.

Застосування адміністративних стягнень – накладення штрафів, тимчасове обмеження прав або обов'язкове виконання приписів органів влади.

Контроль за виконанням рішень та профілактичні заходи – перевірка виконання стягнень, роз'яснювальна робота серед населення, заходи щодо запобігання повторним порушенням.

Аналіз ефективності та корекція правозастосовчої практики – оцінка результативності адміністративних заходів, удосконалення методик та процедур.

Особливе значення у сучасних умовах має використання інформаційних технологій, автоматизованих систем контролю та моніторингу правопорушень, що дозволяє швидко реагувати на загрози безпеці, ефективно документувати порушення та аналізувати їх динаміку.

Ефективність організаційно-правових механізмів залежить від:

компетентності посадових осіб;
правової обізнаності населення;
здатності органів влади діяти злагоджено і оперативно;

інтеграції сучасних технологій у процес моніторингу, контролю та профілактики порушень.

Таким чином, організаційно-правові механізми забезпечують комплексний, багаторівневий підхід до охорони державної безпеки та стабілізації суспільних відносин у воєнний час, поєднуючи законодавчі підстави, інституційну координацію та практичне застосування адміністративних заходів.

Висновки. Адміністративно-деліктне право є невід'ємною складовою системи забезпечення державної безпеки. Воно забезпечує правові механізми реагування на порушення публічного порядку, підтримання дисципліни, реалізацію принципу невідворотності відповідальності. У воєнний час ця галузь права набуває особливого значення, оскільки сприяє стабільності державного управління, зміцненню законності та довіри до влади. Ефективне застосування адміністративно-деліктних засобів дозволяє державі забезпечити внутрішню стійкість, знизити рівень правопорушень і підтримувати правопорядок навіть у кризових умовах.

З метою удосконалення адміністративно-деліктного праванеобхідно:

1. Посилити науково-методичне забезпечення розвитку адміністративно-деліктного права у сфері безпеки та оборони.

2. Удосконалити правове регулювання адміністративної відповідальності за порушення режиму воєнного стану.

3. Розширити повноваження органів публічної адміністрації щодо профілактики адміністративних правопорушень.

4. Забезпечити навчання працівників сектору безпеки щодо застосування адміністративно-правових заходів у надзвичайних умовах.

5. Активізувати міжвідомчу координацію у сфері реалізації адміністративно-деліктної юрисдикції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 592 с.
2. Битяк Ю. П. Адміністративне право України : підручник. Харків : Право, 2019. 512 с.
3. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 368 с.
4. Ківалов С. В. Адміністративне право України : підручник. Одеса : Фенікс, 2013. 480 с.
5. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2016. 320 с.
6. Гусаров С. М. Адміністративно-правові засади забезпечення державної безпеки України : монографія. Київ : НАДУ, 2017. 256 с.
7. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України в умовах воєнного стану: виклики і перспективи : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 200 с.
8. Дьяченко О. В. Адміністративно-деліктна юрисдикція у сфері публічної безпеки : монографія. Харків : Право, 2022. 240 с.
9. Гриценко І. Сучасні тенденції розвитку адміністративної відповідальності в Україні. Юридична наука. 2024. № 2. С. 45–56.
10. Соловйов А. В. Функції адміністративного права у сфері безпеки держави. Державне управління та місцеве самоврядування. 2023. № 4. С. 112–125.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025